

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМЦЯ

Актуальність дослідження процесу формування морально-етичних якостей українського підприємця обумовлено потребами глибокого і всебічного осмислення тих радикальних змін, котрі виникли в суспільстві в результаті проголошення незалежності, орієнтації на ринкові і демократичні перетворення, а головне – формування реального власника – людини-підприємця. **Мета дослідження** полягає у вивченні процесу формування ідеології та культури українського підприємця в період утвердження ринкових відносин. Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних **дослідницьких завдань**: аналіз витоків проблеми формування ідеології та культури підприємця; визначення особливостей формування духовних орієнтацій вітчизняних підприємців в контексті становлення ринкових відносин; аналіз формування морально-етичних засад сучасного вітчизняного підприємця у дискурсі сучасної теорії управління; виявлення місця і ролі освіти у формуванні ідеології і культури сучасного підприємця. **Об'єктом дослідження** є духовний світ сучасного підприємця. **Предметом дослідження** є процес формування ідеології і культури вітчизняного підприємця в період утвердження ринкових відносин. Поняття «підприємець» запровадив у науковий обіг французький економіст Р.Кантінгтон. Формування основ сучасного підприємництва в країні пов'язане з давніми і глибокими традиціями українського народу. «Дух підприємництва» був внутрішнім породженням українського менталітету, і знайшов своє відображення ще в матеріалах староруських збірників і уставів. Сучасні духовні орієнтації підприємництва виробляють нову етику, основні її правила в умовах ринкових відносин. Щодо особливостей становлення підприємництва в Україні і формування духовних орієнтацій підприємця слід зауважити наступне: 1) генезис підприємництва в умовах 1990-х рр. в Україні відбувався на тлі системної кризи всього соціуму, ліберальних реформ, які заклали підґрунтя для швидкого накопичення первинного капіталу, по-перше, шляхом роздержавлення майна (приватизація) колишньою пострадянською елітою і бюрократією за рахунок зубожіння більшості пострадянського населення і по друге – шляхом кримінальної, полукримінальної і тіньової діяльності, що породило не тільки певну кримінальну субкультуру в суспільстві, але й певні ціннісні орієнтації суб'єктів підприємництва. Жадобу наживи, зневажливе відношення до моральних принципів можна назвати головними характеристиками типу homo ecomoticus, до якого належить більшість підприємців; 2) з кінця 1990-х – початку 2000-х рр. відбувається процес становлення елітної економіки, в умовах якої діють регіональні фінансово-політичні клани і олігархічні структури [1, с. 256-257]. Формування морально-етичних засад підприємництва починається не з перших кроків у бізнесі, а в ранньому дитинстві, коли індивід починає з необхідністю стиснутий до меж індивідуального буття шлях освоєння духовно-моральної культури людства [2, с. 160]. Успішному формуванню морально-етичних засад підприємництва сприяє існуючий соціальний механізм впливу на індивіда. Морально-етичні якості підприємців формуються, насамперед, в процесі функціонування системи виховання і навчання, які спрямовані на перетворення етичних знань в моральні переконання. Причому саме виховання необхідно розглядати в нерозривній єдності з перетворюючою діяльністю, а отже не тільки з наявними об'єктивними умовами, але й із зміною цих умов. Інакше кажучи, виховання морально-етичних засад підприємництва покликане передати соціальний досвід попередніх поколінь, ввести підприємця в існуючі суспільні відносини. Разом з тим, воно спрямоване в майбутнє, на постійний розвиток і вдосконалення, зміну умов як власного життя, так і життя інших людей [2, с. 162]. В умовах становлення ринкової економіки в Україні сьогодні домінуючим є шлях стихійного формування морально-етичних основ підприємницької діяльності. Про це свідчить відсутність наперед продуманого, організованого характеру кроків самої держави шляхом реформ, чітко сформульованих цілей і завдань розгортання підприємництва в країні. Крім того переважає стихійних начал в

процесі формування морально-етичних засад підприємництва зумовлено «залежністю» від самих об'єктів підприємницької діяльності, їх здібностей, рівня розвитку активності тощо. Недостатня розвиненість начал підприємництва в суспільстві загалом «штовхає» його на шлях стихійного розвитку. Отже, й морально-етичні основи такого суспільства формуються шляхом спроб і помилок, проявляючись в конкретних актах діяльності суб'єктів підприємництва [2, с. 164]. Стихія ринку штовхає підприємця на шлях індивідуалізму, а прагнення до особистого збагачення стає рушійною силою, «двигуном» його поведінки. Такий підприємець у своїх діях слідує лише за спонтанними самопроявами свого внутрішнього «морального голосу». Добре, якщо цей підприємець сформувався як особистість в умовах панування культу чесності, справедливості, відповідальності, тобто в умовах існування господарської етики. Як правило, саме так буває, якщо в суспільстві панує культ продуктивного капіталу. Проте там, де сильніше проявляється його спекулятивна сутність, переважає бездушний розрахунок. В таких умовах підприємець думає тільки про себе і живе лише для себе [2, с. 166-167]. Панування стихії вільного ринку породжує відчуження праці, а відтак спотворює думки людей про моральну цінність праці [3, с. 94-95]. Звичайно, в умовах розгортання підприємницької діяльності особливу вагу має економічна освіта. Виступаючи ефективним засобом реалізації загальнолюдських моральних пріоритетів, система освіти безпосередньо впливає на процес становлення моральної культури підприємництва. Підприємницька освіта має виховувати здатність бути лідером, навчати й прищеплювати інші ділові якості, навчати майбутнього підприємця як правильно обирати та раціонально застосовувати технологічні інструменти для прийняття особистого та ділового рішення; навчати професійно спілкуватися в якості слухача та доповідача на громадських і ділових зустрічах, навчити розуміти всі аспекти бізнесу; допомагати зрозуміти взаємозв'язки різноманітних функціональних ділянок бізнесу [3, с. 107-108]. **Висновок.** Морально-етичні якості підприємця формують, насамперед, соціокультурне середовище, в якому здійснюється його підприємницька діяльність. Виховати «ринковий» світогляд та систему цінностей, мотивацію підприємницької діяльності можна лише при умові створення цілісної системи економічної освіти, підготовки й перепідготовки менеджерів різного рівня і в різних галузях виробництва.

Література

1. Касьянов Д. В. *Особливості становлення підприємництва в Україні та формування духовних орієнтацій підприємця* // Д.В. Касьянов // *Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашикевич]. – К., 2008. – Вип. 17. – С. 251-257.*
2. Касьянов Д. В. *Підприємництво в контексті культури: історичний досвід осмислення* // Д.В. Касьянов // *Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашикевич]. – К., 2008. – Вип. 16. – С. 160-168*
3. *Культура підприємництва: проблема визначення* // *Нова парадигма: Журнал наукових праць* – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – Вип. 81. – С. 94-108.
4. Гончарук Т.В. *Проблеми людини та української духовності у філософії О.Кульчинського/Т.В.Гончарук* // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* – 2005. – Вип. 20. – С.21-24.
5. Гончарук Т. *Персоналістська філософія та її різновиди/Т.Гончарук*// *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.І.Гнатюка. Сер. Філософія.* – 2005. – №13. – С.26-30.
6. Гончарук Т.В., Шумка М.Л. *Гроші та християнин: Євангельський контекст/Тетяна Вікторіна Гончарук, Михайлина Леонівна Шумка*// *Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28-29 травня 2012 року, Львів) /Редколегія. Відп. секретар З.В.Скрипник.* – Львів, 2012. – 617 с. – С.372-382.